

УДК 614:165.192

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-94-1-74-88>

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ТРАДИЦІЙ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ГІРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

М. Б. Євтух

ORCID 0000-0001-2947-3241

І. Б. Червінська

ORCID 0000-0003-0745-1413

ResearcherID https://www.researchgate.net/profile/Inna_Chervinska

У статті розглядається соціокультурний аспект феномену філософії здоров'я в традиційній культурі молоді гірських регіонів Українських Карпат.

На підставі опрацювання філософської, психолого-педагогічної, етнографічної літератури, вивчення архівних матеріалів, етнографічних досліджень, анкетування студентів, автори розкривають феномен процесу культивування здорового способу життя людини крізь призму етнокультурних традицій, видів діяльності та способів життєзабезпечення населення гірських регіонів.

Методологічні засади дослідження складають теоретичні засади етнографічних, психолого-педагогічних та філософських наук щодо вивчення унікальності процесу взаємодії людини і гірського середовища, людини і автентичної культури в контексті етнопедagogічного, етнокультурного та середовищного підходів.

Авторами наголошується на тому, що філософія здоров'я людини, відображена в етнокультурних традиціях жителів гірських регіонів, є надзвичайно багатогранною, оскільки вона сприяє подоланню меж між тілесним та духовним, біологічним та соціальним, індивідуальним та глобальним і включає цілісність людської особистості, гармонію психофізичних сил, спосіб життя людини, основними параметрами якого є праця, побут, освітня, суспільно-корисна та культурна діяльність, різноманітні звичаї, традиції, поведінка людини.

Наголошується, що вивчення та узагальнення сутності здоров'я з позицій фізичного, психологічного, соціального й духовного благополуччя дозволить виявити соціокультурні, медико-біологічні й

психолого-педагогічні аспекти його формування, що в комплексі сприятиме покращенню рівня здоров'я населення гірських регіонів.

Ключові слова: філософія здоров'я, здоровий спосіб життя, регіон Українських Карпат, етнокультурні традиції, здоров'я людини, життєдіяльність, жителі гір.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Добробут та успішний розвиток держави можливий лише за умови якісного стану здоров'я її громадян, оскільки воно виступає провідним чинником соціального зростання та особистого успіху, запорукою пристойного майбутнього як окремого жителя, так і країни в цілому.

Наразі в Україні превалує тенденція до ускладнення ситуації із загальним станом здоров'я населення. Певним чином це викликано значним погіршенням екологічної ситуації (шкідливі викиди в атмосферу, вирубування лісів, нищення звірів, порушення збалансованого розвитку окремих територій), масовим поширенням та популяризацією здоров'яруйнівних стереотипів поведінки (вживання наркотиків, куріння, малорухливий спосіб життя, вживання шкідливої їжі та генетично-модифікованих продуктів), зниженням доступності соціально-незахищених груп населення до якісних та професійних медичних послуг, значним підвищенням здоров'явнатрності сучасної системи освіти.

Однак особливе занепокоєння викликають стан здоров'я та висхідні показники хронічних захворювань дітей, шкільної та студентської молоді. Відповідно проблема вивчення механізмів здоров'я та шляхів його збереження набирає особливої актуальності та суспільної значимості.

Аналіз досліджень і публікацій. Грунтовні дослідження, пов'язані з формуванням у населення культури здорового способу життя та вивчення проблем охорони здоров'я, науковці розпочали ще наприкінці минулого століття. У цей період Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) запропонувала здійснити розподіл поняття «здоров'я» на три умовні складові: фізичне здоров'я, психічне здоров'я й соціальне благополуччя. На сьогодні провідні вчені Д. Венедиктов, Д. Ізуткін, Ю. Лісичин, М. Опанасенко, А. Чернух та ін. визначають індикатори здорового способу життя, наголошують на цілісному погляді на здоров'я, який мав би об'єднати вказані складові. Проте варто зазначити, що чимала когорта вчених – дослідників регіону Українських Карпат (Ф. Заставний (2010), М. Лаврук (2005), В. Клапчук (2009), Б. Савчук (2004) та ін.) розглядають культуру філософії здоров'я горян не лише з часових позицій, але й з просторових підходів до її становлення та розвитку. Це дає підстави розуміти, що філософія здоров'я людини змінюється не лише з часом, але й у просторі, що вкотре підтверджує те, що до її творення причетні люди.

У наукових розвідках С. Лопасенко, В. Оржеховської, Т. Федорченко дефініція «здоров'я» розкривається з гуманітарних позицій концепції розвитку (психічне здоров'я, вітальні цінності, екологічна сталість та валеологічні показники). На противагу сказаному, дослідники Д. Гладка, А. Слободянюк та інші акцентують увагу на висвітленні сутності цього поняття. Так, зокрема, Л. Сущенко (2003) стверджує, що «здоров'я – природний стан організму, що характеризується його врівноваженістю з оточуючим середовищем та відсутністю будь-яких хворобливих проявів» (с. 35). Як зазначає В. Оржеховська (2004), здоров'я – це багатомірний і цілісний феномен гармонійної життєдіяльності людини, що виражається через взаємоузгоджені стани, явища і процеси формування, зміцнення, збереження, споживання, відновлення, передачі фізичних, психічних, соціальних станів (с. 11).

Мета дослідження – на підставі опрацювання психолого-педагогічної, етнографічної літератури, вивчення архівних матеріалів та польових етнографічних досліджень регіону Українських Карпат, розкрити особливості процесу формування здорового способу життя молоді людини крізь призму аналізу етнокультурних традицій, видів діяльності та способів життєзабезпечення населення гірських регіонів.

Завдання дослідження полягають у визначенні оптимальних психолого-педагогічних умов ефективного використання надбань етнокультурних традицій формування здорового способу життя представників різних народів та етносів, які проживають у важкодоступних та віддалених гірських районах, в освітньому процесі сучасних закладів загальної середньої освіти.

У процесі роботи над реалізацією мети та завдань дослідження нами використовувалися такі **методи**: вивчення та аналіз педагогічної, етнографічної та філософської літератури (узагальнення та систематизація інформації); опрацювання записів з польових досліджень життя та побуту, традицій та звичаїв жителів гірських регіонів Українських Карпат науковцями, етнографами, краєзнавцями, мистецтвознавцями; опитування педагогів, батьків та учнів гірських шкіл щодо панування традиційних підходів до формування загальної культури здоров'я, ставлення місцевих жителів до здоров'я та розуміння сенсу здорового способу життя; статистичні методи для узагальнення та систематизації матеріалів, анкетування та опитування різних категорій населення.

Виклад основного матеріалу. Традиційний культ філософії здоров'я, який формувався впродовж століть у культурі малочисельних народів та етносів, які населяють регіон Українських Карпат, є певним феноменом сучасної науки й складає чималий освітній потенціал для подальших

наукових розвідок та відкриттів. Позаяк, за влучним твердженням С. Рудишина (2011), «практично всі стародавні культури донесли до наших днів втілену в мистецтво, обряди та символи ідею нерозривності людини і природи. Ця єдність відображена у філософії мислителів від глибокої давнини до наших днів». Саме тому визначальною рисою сучасної цивілізації є культурна неоднорідність суспільства.

На початку XXI століття появилось чимало ідей щодо формування моделей інтеркультурних цивілізацій, які б відповідали сучасним реаліям та вимогам сталого розвитку певних регіонів. Кожна з цих цивілізацій – це своєрідний шлях розвитку окремої людини, спільноти, регіону, країни та Всесвіту тощо.

Чимало етносів, які проживають на території регіону Українських Карпат у процесі взаємодії та адаптації до навколишніх географічних середовищ створили найбільш пристосовану до умов свого регіону, добре збалансовану культуру здоров'я та побуту, що базується на національних традиціях, екологічних нормах, формах життєдіяльності й взаємодії та інших соціально-економічних характеристиках середовища.

Проблема взаємодії людини й географічного середовища зумовила певні виклики сучасності у всьому світі. До таких викликів відносимо: соціально-економічні, екологічні, морально-духовні, культурно-освітні, здоров'язбережувальні та інші.

Розуміння сутності здоров'я з позицій фізичного, психологічного, соціального й духовного благополуччя дозволить виявити соціокультурні, медико-біологічні й психолого-педагогічні аспекти його формування у зростаючої особистості. Адже з точки зору культурології – здоров'язбереження або ж культура здоров'я особистості складає чималу частину культури кожного народу. Як окрема галузь наукового знання вона виникла у процесі взаємодії та крос-культурної трансформації надбань народної культури з певним природно-ландшафтним середовищем та соціокультурними процесами, які напряду пов'язані з життєдіяльністю, цінностями, рівнем освіти та умовами проживання людей.

Філософію здоров'я як світоглядний орієнтир сталого розвитку й ключові настанови майбутнім поколінням людство «виробляло» впродовж тисячоліть свого існування. Однак навіть після знакових наукових відкриттів, дискусій та філософування на цю тему не припинилися.

Глобалізаційні процеси, основу яких складають цифрові технології та ноосферний світогляд, суттєво впливають на умови та спосіб життя сучасної людини, визначають форми її взаємодії з навколишнім середовищем та іншими людьми. У зв'язку з цим, з початку XXI століття

досить успішно розвивається інтегрований напрям філософування на тему здоров'я – *валеософія*.

Валеософія як галузь наукового знання намагається описати зв'язок між філософською антропологією та біологічною культурою людини, у якому показник «людський» зумовлює формування багатьох інших мотивів та стимулів особистості до занять фізичною культурою, дотримання здорового способу життя тощо. Оскільки особистість за таких умов виступає суб'єктом збереження власного здоров'я і від її зусиль, вольових якостей та прагнень залежить те, «яким чином будуть створюватись і використовуватись новітні технології продукування здоров'я» (Кулиниченко, 2015, с. 107).

Дослідник В. Куліниченко (2015) характеризує валеософію як «теоретичні засади валеології, яка допомагає ґрунтовно вивчати закономірності становлення і розвитку теоретичних систем у медичному і валеологічному знанні, які виникають спонтанно й стають своєрідним рефлексивним засобом дослідження інваріантів розвитку різноманітних медичних і валеологічних концепцій і діяльності наукових шкіл» (с. 27).

Варто наголосити, що термін «здоров'я» є наскрізною категорією, оскільки використовується в різноманітних галузях знань, де досліджуються проблеми існування та діяльності людини, функціонування та розвитку її організму (філософія, біологія, медицина, соціологія, психологія, педагогіка, валеологія тощо). В цьому контексті, здоров'я виступає, за влучним твердженням Т. Бойченка (2005), «фундаментальною характеристикою життя людини». Однак, як стверджує С. Омельченко (2002), «не можна стан здоров'я пов'язувати лише з періодом життєдіяльності однієї людини і залишати поза увагою здобутки, традиції та досвід життя попередніх поколінь». Зазначимо, що прагнення людини до здорового способу життя розглядається в сучасній науці як природна потреба, що детермінує розвиток культури особистості та суспільства в цілому.

Проведений аналіз вивчення ситуації в регіоні Українських Карпат та опрацювання результатів опитування місцевих жителів сприяв визначенню типових показників ризику для здоров'я людини, яка проживає в умовах гірського середовища. До них відносимо:

- забрудненість гірського середовища (несанкціонована вирубка лісів, скидання побутових відходів у гірські річки, забрудненість земель);
- малорухливий спосіб життя молодих людей (гіподинамія, некерована діджиталізація);

- незбалансоване харчування (відсутність здорового харчування, продукти з ГМО);
- шкідливі звички (тютюнопаління, вживання наркотичних речовин, алкоголізм);
- психоемоційні навантаження (постійні стреси, перевантаження, самотність, агресія).

Соціокультурний дискурс наукового знання розкриває багатозначність та різнобічність трактування феномену «здоров'я горян», який зазвичай розглядається у філософсько-антропологічному, аксіологічному та культурологічному контексті. Аналіз сутності поняття «здоров'я» через призму традицій та способу життєдіяльності горян, здійснюється нами у контексті вивчення філософських, історичних, географічних та медико-біологічних галузей знань з опорою на традиційну етнокультурну та філософсько-прогностичну парадигму розвитку з позицій антропоцентричного підходу.

Антропоцентричний (людиноцентричний) підхід пропонує розуміння Всесвіту як такого, що створений саме для людини і всі його фрагменти й процеси налаштовані для задоволення її потреб (Рудишин, 2011, с. 376).

За останні роки світова спільнота намагається все більше привернути увагу дослідників до проблем збереження етнічної самобутності, збереження та охорони національних культур малих народів. Йдеться про те, що «благополуччя носіїв традиційної культури, потенціал і чисельність яких потерпають від тотальних переселень, руйнації природного середовища проживання, нав'язування чужої філософії, витіснення на маргінеси суспільно-економічного буття, повинні бути в центрі національної і міжнародної політики в галузі культури» (Скрипник, 2008).

Показник здоров'я нації – це своєрідна характеристика рівня цивілізованості країни, який відображає її соціально-економічний, морально-духовний розвиток та слугує критерієм доцільного управління й провідним показником ефективності співжиття та діяльності її жителів. Відповідно проблема здоров'я нації, його збереження та зміцнення у всі часи та історичні етапи розвитку суспільства виступала однією з провідних. Адже показник сталості та рівень досягнення здорового способу життя в процесі формування культури здоров'я жителів гірських регіонів визначається в залежності від того, наскільки він гармоніює з навколишнім природним середовищем та відповідає життєвій філософії горян. Позаяк багатоміліардна історія нераціонально-споживацької цивілізації, в якій живе чимала частина людства, – характеризується як *історія боротьби й співіснування людини з навколишньою природою гірського*

середовища та способів її пристосування до потреб і вимог людей, які там проживають.

Проте необхідно зазначити, що за останні роки відбувається певне знецінення значимості цих фундаментальних цінностей людства, що актуалізує багато стратегічних питань, пов'язаних з духовним, моральним і фізичним станом життя сучасної молоді людини, знанням й використанням кращих надбань традиційної культури здоров'язбереження у життєдіяльності сучасних жителів гірських регіонів. Унаслідок таких деструктивних процесів утрачено безперервність культурної традиції українства, етнокультурну спадкоємність і міжпоколінні зв'язки.

Порушення безперервності культурно-національної традиції є типовим деструктивним чинником суспільної діяльності людини. Адже саме традиція є специфічним механізмом, який детермінує загальну спрямованість суспільного розвитку. Не підтримання, а в деяких випадках – знищення етнокультурних традицій спричиняє втрату орієнтирів у підростаючого покоління, що неминуче веде до регресу суспільства й зумовлює невизначеність його громадян.

Ситуація зі станом здоров'я жителів у 27 гірських районів регіону Українських Карпат погіршується, як зазначає Ю. Бойчук (2017), також і «через низький рівень знань переважної частини людей фундаментальних законів раціонального формування, збереження та зміцнення власного здоров'я впродовж усього життя, у зневажливому й нерідко безвідповідальному ставленні до цієї єдиної онтологічної цінності, якою природа нагороджує людину разом із життям» (с. 63).

У сучасному світі відбувається напружений пошук нових орієнтирів, прогресивних шляхів розвитку та переорієнтування усієї системи освіти на розвиток особистості, її можливостей і якостей, у яких здоров'я особистості, як і нації в цілому, були б пріоритетними. На підставі узагальнення результатів дослідження (наукові видання, архівні документи, польові дослідження, етнографічні експедиції, записи гуцульського фольклору тощо) в контексті розв'язання зазначеної проблеми можна визначити такі психолого-педагогічні умови формування філософії здоров'я особистості:

- виділення соціокультурної складової сутності феномену здоров'я;
- розкриття природничо-наукового змісту феномену здоров'я;
- знання різних підходів до трактування феномену здоров'я, з метою їх застосування у практичній діяльності;
- аналіз медико-біологічних показників феномену здоров'я під час організації освітнього процесу;
- розкриття лінгво-дидактичного змісту феномену здоров'я;

- опис морально-етичного підходу до процесу формування феномену здоров'я;
- врахування еколого-демографічних показників феномену здоров'я;
- аналіз духовно-релігійного трактування сутності феномену філософії здоров'я.

Виокремлення зазначених умов дають підстави стверджувати, що сутність поняття «здоров'я людини» як медико-біологічна, соціально-філософська, психолого-педагогічна категорія включає також специфіку суспільних відносин, соціально-культурні умови життєдіяльності та природно-географічні чинники навколишнього середовища. Відповідно визначається універсальність категорії «здоров'я» як форми гармонійних відносин людини й природи, людини й соціуму. У статті Р. Воробйова «Здоров'я як онтологічний феномен» (2013) здійснюється всебічний феноменологічний аналіз категорії «здоров'я», виділяються її онтологічні характеристики та властивості, наголошуються на універсальності як складного соціального і природного феномена».

Адже здоров'я людини в сучасному суспільстві розглядається як глобальна проблема, яка на рівні соціуму визначає його можливості щодо виживання, а на індивідуальному рівні – можливості особистості щодо самоактуалізації. Особливої значущості феномену здоров'я надає його безпосередній зв'язок із духовно-моральними та творчо-пізнавальними засадами розвитку людини. Визначені показники дають можливість окреслити базові основи здорового способу життя людини, які формуються на ключових цінностях традиційної культури, і таким чином, сформулювати своєрідну тріаду здоров'я: позитивне мислення – правильне харчування – оптимальна рухова активність.

Позаяк «свідомість особистості визначає руховий режим та харчування; рухова активність – гармонійний і врівноважений психофізіологічний процес в організмі, впливає на спосіб харчування та процеси мислення; кількісний та якісний склад продуктів харчування, а через посередництво гормонального фону зумовлює спосіб мислення та рухову активність» (Бойчук, 2017).

Однак, варто зауважити, що подібні твердження є актуальними, за умови, коли ми говоримо про національні особливості, специфіку кожної, окремо взятої культури і народу. Більш того, за влучним роз'ясненням І. Баранцової (2018), ідентифікація людини з певним народом, а значить і з культурою, є складною системою зв'язків, де географія, клімат, історія країни, національний характер, мова як частина культури відіграють у кожному окремому випадку свою специфічну й унікальну роль. Як і в будь-якому іншому явищі навколишньої дійсності, збереження

національної культури містить у собі як позитивні, так і негативні сторони, має певні можливості і ризики. Величезну роль тут відіграє рівень освіти, який набуває інших змістових наповнень й стає предметом нових досліджень у педагогічній науці.

Адаптуючи підходи й рефлексії цих напрацювань до предмету та завдань нашого дослідження, варто зазначити, що незаперечним є факт, що кожен народ має власний соціокультурний досвід, який він передає від покоління до покоління як неоцінний спадок старшого покоління молодшому. Народ зазвичай виступає в ролі носія традицій та вихователя підростаючого покоління. Адже через етнокультурні традиції, спадкоємність поколінь народних майстрів та умільців, горянами підтримується зв'язок часів та поколінь, що певним чином сприяє збереженню їх регіону, країни від культурної катастрофи.

Загалом, аналіз своєрідних компонентів обрядовості жителів гірських регіонів, пов'язаних із формуванням здорового способу життя людини, дає підстави стверджувати, що місцева та регіональна ідентичність є не такою поширеною, надто в новітні періоди історії, хоча і спостерігаємо процес глобалізації. Звичаям та традиціям людей, які проживають у високогірних віддалених районах властива згуртованість та стійкість, якої здебільшого бракує за умов диференціації за іншими показниками жителям рівнинних територій. Такі характеристики зумовлені світоглядною ідеологією, життєвою філософією горян та належністю до певного регіону. Так на Гуцульщині (етнічна частина регіону Українських Карпат) ця специфіка обґрунтовується складними природними та кліматичними умовами, зокрема, наявністю гір, понижений температурний режим, протяжність територій та їх пішохідна доступність, віддаленість від урбанізованих центрів, мала густина населення, спільність видів діяльності та інтересів, специфіка мовлення та вірування. У цьому контексті необхідно зазначити, що у віруваннях, міфах та фольклорі горян є багато актуальних й для нашого покоління відомостей з медицини, народного лікування, знахарства, мольфарства, пов'язаних із практикою господарської діяльності, повсякденного життя, виховання фізичної витривалості та мужності. Оскільки саме календарно-побутова обрядовість, якої дотримуються горяни виступає тим своєрідним полем поєднання і зіставлення індивідуальної та групової ідентичності, оскільки людина через різні обряди, ритуали, танці та дії виділяє ті компоненти обрядовості, які їй найближчі, і цим формує певний особистий фон, що простежується у сприйнятті, але підкоряється і слідує загальній традиції.

Висновки та перспективи подальшого застосування. Проведені наукові розвідки сприятимуть визначенню оптимальних шляхів реалізації

проблеми щодо визначення соціокультурних аспектів формування здорового способу життя через дотримання традицій та звичаїв горян. Відповідно батькам, педагогам та громадськості необхідно виробити спільні моделі такої взаємодії та продумати інноваційні підходи до застосування у сучасній освітній практиці здобутків народної спадщини (фольклору, народних вірувань, народної медицини, народної педагогіки та інших засобів впливу на дітей та молодь з метою формування здоров'язбережувальної свідомості та культивування здорового способу життя). Оскільки в регіоні Українських Карпат сформувалася своєрідна культурно-звичаєва практика організації роботи з тіловиховання, дотримання правил здорового способу життя людини, які мають певну цінність і для сучасної практики фізичної культури та здоров'я молоді.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні оптимальних форм та методів взаємодії педагогів та учнів у процесі формування здорового способу життя підростаючої особистості учня гірських регіонів Українських Карпат.

Література

1. Баранцова І. О. Інтеркультурність як основа сучасного освітнього простору. Збірник наук. праць. *Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку*. 2018. С. 11-16. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6623> (дата звернення: 24.01.2020).
2. Бойченко Т. Освітні програми формування здорового способу життя молоді. Київ: Укр. ін-т соціальних досліджень, 2005. 120 с. С. 92–94. ISBN 966-8435-26-5
3. Бойчук Ю. Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. ISBN 978-966-97499-4-9
4. Воробьєв Р. В. Здоровье как онтологический феномен. *Изв. Саратов. ун-та Нов.сер. Сер. Философия. Психология. Педагогика*. 2013. №1. ISSN 2414-0244
5. Гончаренко М. С. Валеопедагогические аспекты духовности: учеб. пособ. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 400 с.
6. Заставний Ф. Економічні райони України. Реалії та перспективи (природно-географічні, історичні, національно-культурні, національно-політичні). Львів: Апріорі, 2010. 222 с. ISBN: 978-966-2154-29-0
7. Клапчук В. Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина XIX – перша третина XX ст.). Львів; Івано-Франківськ: Фоліант, 2009. 508 с. ISBN 966-298-816-1
8. Кулиниченко В. Л. Творческое наследие. Избранные статьи. Киев: Графика и дизайн, 2015. 96 с. ISBN 5-7715-0746-6
9. Кукса В. Філософські обрії здоров'я в період античності. Світогляд – Філософія – Релігія: зб. наук. пр. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ". 2011. № 1 (1).

URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/39493> (дата звернення: 24.01.2020).

10. Мануйлов Ю. С. Концептуальные основы средового подхода в воспитании. Вестник Костромского государственного университета. *Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика*. 2008. 14 (4). С. 21-27. ISSN 2073-1426
11. Лаврук М. М. Гуцули Українських Карпат (етногеографічне дослідження): монографія. Львів : Вид. центр, 2005. 288 с. ISBN 966-613-371-7
12. Омельченко С. М. Соціокультурні засади менеджменту в освіті. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3. С. 82–84.
13. Оржеховська В. Педагогіка здорового способу життя. *Шлях освіти*. 2004. № 7. С. 11–12.
14. Рудишин С. Філософські основи екологічної освіти: генезис, сучасні тенденції розвитку. *Філософія освіти*. 2011. 1–2 (10). С. 375-387.
15. Савчук Б. Українська етнологія. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. 560 с. ISBN 066-688-073-4
16. Скрипник Г. Етнокультурна традиція в контексті глобалізаційних тенденцій. Матеріали до української етнології: зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2008. Вип. 7 (10). С. 5–8. ISBN 978-966-02-5045-1
17. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
18. Chervinska I., Nykorak J., Chervynskiy A. The traditions and beliefs of highlanders as a means of self-identity and ethnos preserving. I.Chervinska., *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific edition. Series of Social and Human Sciences*. 2017. Vol. 4. №1. P. 79–86. DOI: 10.15330/jpnu.4.1.79-86

References

1. Barantsova, I. O. (2018). Interkulturnist yak osnova suchasnoho osvitnoho prostoru [Interculturality as the basis of modern educational space]. *Zbirnyk nauk. prats. Liudyna v movnomu prostori: istorychna spadshchyna, problemy, perspektyvy rozvytku*, 11-16. Retrieved from <http://eprints.mdu.edu.ua/id/eprint/6623> (date of appeal: 24.04.2020) (ukr).
2. Boichenko, T. (2005). *Osvitni prohramy formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia molodi [Educational programs for the formation of a healthy lifestyle of young people]*, 120. Kyiv: Ukrainian Institute of Social Researches. ISBN 966-8435-26-5 (ukr).
3. Boichuk, Yu. D. (Ed.). (2017). *Zahalna teoriia zdorovia ta zdoroviazberezhennia: kolektyvna monohrafiia [General theory of health and health conservation: collective monograph]*, 488. Kharkiv: Vyd. Rozhko S. H. ISBN 978-966-97499-4-9 (ukr).
4. Vorobev, R. V. (2013). *Zdorove kak ontologicheskii fenomen [Health as an ontological phenomenon]*. *Izvestiya Sarat. un-ta Nov.ser. Ser. Filosofiya. Psikhologiya. Pedagogika, 1*, ISSN 2414-0244 (rus).

5. Goncharenko, M. S. (2010). *Valeopedagogicheskie aspekty dukhovnosti: ucheb. posob.* [*Valeopedagogical aspects of spirituality: tutorial*], 400. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina (ukr).
6. Zastavnyi, F. (2010). *Ekonomichni raiony Ukrainy. Realiti ta perspektyvy (pryrodo-heohrafichni, istorychni, natsionalno-kulturni, natsionalno-politychni)* [*Economic regions of Ukraine. Realities and perspectives (natural-geographical, historical, national-cultural, national-political)*], 222. Lviv: Apriori. ISBN: 978-966-2154-29-0 (ukr).
7. Klapchuk, V. (2009). *Hutsulshchyna ta hutsuly: ekonomika i narodni promysly (druha polovyna XIX – persha tretyna XX st.)* [*Hutsuls and Hutsuls: economy and folk crafts (second half of the XIX - first third of the XX century)*], 508. Lviv; Ivano-Frankivsk: Foliant. ISBN 966-298-816-1 (ukr).
8. Kulichenko, V. L. (2015). *Tvorcheskoe nasledie. Izbrannye stat'i* [*Creative heritage. Selected articles*], 96. Kiev: Grafika i dizayn. ISBN 5-7715-0746-6 (rus).
9. Kuksa, V. (2011). *Filosofski obrii zdorovia v period antychnosti* [*Philosophical horizons of health in antiquity*]. *Svitohliad – Filosofiia – Relihiia: Zb. nauk. pr., 1 (1)*. Sumy: DVNZ "UABS NBU". Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/39493> (date of appeal: 24.01.2020) (ukr).
10. Manuylov, Yu. S. (2008). *Kontseptual'nye osnovy sredovogo podkhoda v vospitanii* [*Conceptual foundations of the environmental approach in education*]. *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Pedagogika. Psikhologiya. Sotsiokinetika, 14 (4)*, 21-27. ISSN 2073-1426 (rus).
11. Lavruk, M. M. (2005). *Hutsuly Ukrainykykh Karpat (etnoheohrafichne doslidzhennia): monohrafiia* [*Hutsuls of the Ukrainian Carpathians (ethnogeographical research): monograph*], 288. Lviv: Vyd. tsentr. ISBN 966-613-371-7 (ukr).
12. Omelchenko, S. M. (2002). *Sotsiokulturni zasady menedzhmentu v osviti* [*Socio-cultural principles of management in education*]. *Pedahohika i psykholohiia, 3*, 82–84 (ukr).
13. Orzhekhovska, V. (2004). *Pedahohika zdorovoho sposobu zhyttia* [*Pedagogy of a healthy lifestyle*]. *Shliakh osvity, 7*, 11–12 (ukr).
14. Rudyshyn, S. (2011). *Filosofski osnovy ekolohichnoi osvity: henezys, suchasni tendentsii rozvytku* [*Philosophical bases of ecological education: genesis, modern tendencies of development*]. *Filosofiia osvity, 1-2 (10)*, 375-387 (ukr).
15. Savchuk, B. (2004). *Ukrainska etnolohiia* [*Ukrainian ethnology*], 560. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. ISBN 066-688-073-4 (ukr).
16. Skrypnyk, H. (2008). *Etnokulturna tradytsiia v konteksti hlobalizatsiinykh tendentsii* [*Ethnocultural tradition in the context of globalization trends*]. *Materialy do ukrainskoi etnolohii: zb. nauk. pr., 7 (10)*, 5–8. Kyiv: IMFE im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy. ISBN 978-966-02-5045-1 (ukr).
17. Sushchenko, L. P. (2003). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia i sportu (teoretyko-metodolohichniy aspekt): monohrafiia* [*Hutsuls of the*

Ukrainian Carpathians (ethnogeographical research): monograph], 442. Zaporizhzhia: ZDU (ukr).

18. Chervinska, I., Nykorak, J., & Chervinskyi, A. (2017). The traditions and beliefs of highlanders as a means of self-identity and ethnos preserving. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. Scientific edition. Series of Social and Human Sciences, *Vol.4, 1*, 79–86. DOI: 10.15330/jpnu.4.1.79-86 (eng).

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ ТРАДИЦИЙ СОХРАНЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ МОЛОДЕЖИ ГОРНЫХ РЕГИОНОВ УКРАИНСКИХ КАРПАТ

Н. Б. Евтух, И. Б. Червинская

В статье рассматривается социокультурный аспект феномена философии здоровья в традиционной культуре молодежи горных регионов Украинских Карпат.

На основании обработки философской, психолого-педагогической, культурологической литературы, этнографических исследований, авторы раскрывают феномен формирования здорового образа жизни человека через соблюдение этнокультурных традиций жизнедеятельности.

Методологические основы исследования составляют теоретические основы философской науки по изучению уникальности процесса взаимодействия человека и горной среды, человека и уникального населения культуры в контексте социокультурного, этнокультурного и экологического подходов.

Авторами отмечается, что проблема философии здоровья человека в этнокультурных традициях жителей горных регионов является чрезвычайно многогранной, поскольку она способствует преодолению границ между телесным и духовным, биологическим и социальным, индивидуальным и глобальным, и включает целостность личности, гармонию психофизических сил, образа жизни человека, основными параметрами которого является труд, быт, образовательная, общественно-полезная и культурная деятельность, различные обычаи, традиции и поведение.

Отмечается, что изучение и обобщение сущности здоровья с позиций физического, психологического, социального и духовного благополучия позволит выявить социокультурные, медико-биологические и психолого-педагогические аспекты его формирования, что в комплексе будет способствовать улучшению уровня здоровья населения горных регионов.

Авторы акцентируют, что календарные обычаи и обряды составляют большую этнографическую ценность, отражая совокупность народных верований, мировоззрения и мировосприятия населения в пределах той местности, где они распространены.

Ключевые слова: *здоровый образ жизни, регион Украинских Карпат, этнокультурные традиции, здоровье человека, педагогические условия.*

SOCIO-CULTURAL ASPECT OF TRADITIONS FOR PRESERVING HEALTH OF YOUTH IN THE MOUNTAIN REGIONS OF UKRAINIAN CARPATHIANS**M. B. Yevtuh, I. B. Chervinska**

The article discusses the socio-cultural aspect of the phenomenon of the philosophy of health in the traditional culture of youth of the mountainous regions of the Ukrainian Carpathians.

Based on the study of philosophical, psychological-pedagogical, ethnographic literature, study of archival materials, ethnographic research, the authors reveal the phenomenon of the process of cultivating a healthy lifestyle through ethno-cultural traditions, types of health-saving activities and ways of life support of the population of mountain regions.

The methodological foundations of the study are theoretical foundations of philosophical science to study the uniqueness of the process of interaction between man and the mountain environment, man and authentic culture, in the context of ethno-pedagogical, ethno-cultural and environmental approaches.

The authors emphasize the phenomenology of the philosophy of human health in the ethno-cultural traditions of the inhabitants of this region is extremely multifaceted, because it helps to overcome the boundaries between the physical and the spiritual, the biological and the social, the individual and the global, and involves the integrity of the human personality, harmony of psychophysical forces, human lifestyle, the main parameters of which are work, life, educational, socially useful and cultural activities, various customs, traditions, human behavior.

The authors emphasize that calendar customs and rituals are of great ethnographic value, reflecting the totality of folk beliefs, worldview and worldview of the population within the area where they are common.

Keywords: *Health philosophy, healthy lifestyle, Ukrainian Carpathian region, ethno-cultural traditions, human health, life activity, mountain dwellers.*

Євтух Микола Борисович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ, Україна). E-mail: ip.istp@gmail.com

Євтух Николай Борисович – доктор педагогических наук, действительный член НАПН Украины, профессор, главный научный сотрудник отдела истории и философии образования Института педагогики НАПН Украины (г. Киев, Украина). E-mail: ip.istp@gmail.com

Yevtuh Mykola Borysovych – Doctor of Science in Pedagogic Sciences, Professor, Full Member of the Ukrainian Academy of Pedagogical Sciences, Chief Scientist of the Institute of Pedagogic Sciences in Ukrainian NAES (Kiev, Ukraine). E-mail: ip.istp@gmail.com

Червінська Інна Богданівна – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки початкової освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, Україна). E-mail: inna.chervinska@pnu.edu.ua

Червинская Инна Богдановна – кандидат педагогических наук, доцент, кафедра педагогики начального образования, ГБУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника» (г. Ивано-Франковск, Украина). E-mail: inna.chervinska@pnu.edu.ua

Chervinska Inna Bohdanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy of Primary Education, SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University" (Ivano-Frankivsk, Ukraine). E-mail: inna.chervinska@pnu.edu.ua